

Robertas STUNŽINAS
Lietuvių kalbos institutas

SUDURTINIAI ELEKTROTECHNIKOS TERMINIJOS BŪDVARĐIAI

Elektrotechnikos terminijoje sudurtiniai būdvardžiai yra viena pagrindinių sudėtinį terminų prilausomųjų dėmenų raiškos priemonių. *Elektrotechnikos terminų žodyne* (gr. vad. R. J. Mukulys, moksl. red. A. Smilgevičius, S. Žebrauskas, 1999, 871 p., apie 11 530 terminų) dvižodžiai terminai su sudurtiniais būdvardžiais sudaro apie dešimtadalį visų dvižodžių derinamojo pažyminio sudėtinį terminų – iš viso rasti 345 dvižodžiai terminai su 138 skirtingais būdvardžiais. Šios srities terminijoje, kaip ir daugelyje kitų mokslo sričių, sudurtinių būdvardžių vartojimo gausumą lemia kelios priežastys. Visų pirma dūrinių vartojimą skatina poreikis įvardyti realiųjų, reiškinijų ypatybes. Dūriniai teikia daugiau naujų reikšmės galimybų, technikos kalbą daro patogesnę, nes padeda sudaryti trumpus, padedančius išvengti pažyminių susitelkimo rūšinius pavadinimus. Kitaip tariant, dvižodžiai terminai yra trumpesni ir patogesni už trižodžius terminus, pvz.: *duošvytė (lempa)*¹ – *duju išlydžio (lempa)*, *ketvirtbangė (simetrija)* – *ketvirčio bangos (simetrija)*, *trikampė (grandinė)* – *trikampiu sujungta (grandinė)*. Be to, sudurtiniai būdvardžiai dažnai yra terminiškesni už vedinius arba žodžių junginius, pvz.: *aukštatemperatūris (litavimas)* – *kietasis (litavimas)*, *žematemperatūris (litavimas)* – *minkštasis (litavimas)*, *šviesogrąžis (atšvaitas)* – *atgalinis (atšvaitas)*, *tikralaikis (valdymas)* – *(valdymas) realiuoju laiku*.

Siame straipsnyje pasirinkti keli sudurtinių būdvardžių analizės aspektai. Atsižvelgiant į pamatinį žodžių kilmę, siekiama nustatyti vyraujančius dūrinių tipus. Lietuviški dūriniai lyginami su rusų, anglų ir vokiečių kalbų² terminais, sprendžiama, kiek būdvardžių gali

¹ Čia lyginami elektrotechnikos terminijoje sinonimiškai vartojami terminai.

² Lietuviški dūriniai nelyginami su prancūziškais dėl visiško netapatumo. Prancūzų kalbos terminai yra sudaryti iš žodžių, sutampačių su tarptautiniais, be to, ypatybės labai dažnai reiškiamos prielinksniinėmis konstrukcijomis.

būti atsiradę kaip kitų kalbų terminų vertiniai ar sekiniai. Taip pat žiūrima dūrinių reikšmės, junglumo. Tyrinėjami tik lietuviški ir hibridiniai dūriniai, t. y. nenagrinėjami aiškūs šios srities terminijos skoliniai ir mišrios darybos būdvardžiai.

Elektrotechnikos terminijos dūriniai nėra išskirtiniai. Dauguma šiame straipsnyje nagrinėjamų sudurtinių būdvardžių yra bendrieji terminai, vartojami ir kitose mokslo srityse. Iš *Lietuvių kalbos terminyno*³ elektroninės terminų duomenų bazės matyti, kad 84% čia nagrinėjamų dūrinių galima rasti ir kitų sričių žodynuose. Aiškiai matyti, kad elektrotechnikos terminija yra glaudžiai susijusi su fizikos, politechnikos ir radioelektronikos terminija. Idomumo dėlei galima paminti, kad *Radioelektronikos terminų žodyne* rasta 57%, *Rusų–lietuvių politechnikos žodyne* – 63%, *Fizikos terminų žodyne* – 44,9% čia nagrinėjamų dūrinių.

Prieš pradedant nagrinėti sudurtinius būdvardžius, reikėtų patikslinti keletą straipsnyje vartojamų terminų. Apskritai pagal kitų kalbų žodžių analogiją sudaryti kalbos vienetai vadinami vertiniais. Pavyzdžiu, V. Drotvinas vertinius (arba kalkes) apibrėžia kaip netiesioginio skolinimosi atvejus, kai skolinamas ne pats žodis, bet jo turinys ir raiškos struktūra, modelis. Jis prie vertinių priskiria ir laisviau, kūrybiškiau išverstus žodžius (žr. Drotvinas 1986: 131). V. Urbutis akcentuoja, kad vertiniais vadintini ir pamorfemiu išversti žodžiai, ir nelaibai tikslios kopijos (žr. LKE 1999: 700). A. Kaulakienė darybiniais vertiniais laiko žodžius, sudarytus iš savų darybos formantu, pagrįstus šaltinio motyvacija ir atkuriančius šaltinio reikšmę. Pagal santykį su pagrindiniu žodžiu ji vertinius skiria į priešdėlinius, priesagiinius, galūninius, sudurtinius, o pagal santykį su šaltiniu – į tiksliuosius ir netiksliuosius (semantikos atžvilgiu), adekvačiuosius

³ Elektroninė terminų duomenų bazė *Lietuvių kalbos terminynas* yra nuolat pildoma. Kalbamuoju metu duomenų bazėje buvo patiekta apie 223 000 terminų iš 21 skirtinto įvairių sričių (automobilių kelių, botanikos, chemijos, elektrotechnikos, fizikos, geodezijos, geologijos ir fizinės geografijos, hidrotechnikos, informacijos, informatikos, jūros krantotyros, kalbotyros, matematikos, meteorologijos, pedagogikos, psichologijos, radioelektronikos, sociologijos, sporto, tekstilei) terminų žodyno.

ir neadekvačiuosius (darybos atžvilgiu), tiesioginius ir netiesioginius (kilmės atžvilgiu) (žr. Kaulakienė 1979: 145). Labai plačiai vertinius traktuojas rusų terminologas D. Lotė. Jis išskiria tiesioginius ir transformuojamuosius vertinius. Transformuoja-maisiais vertiniai D. Lotė laiko ne tikslius ekvivalentus, o pakeičiamus terminus, kai pakeičiama dūrinė sudėtis (praleidžiama arba pridedama morfema), dūriniai keičiami prielinksnine konstrukcija, žodžių junginiu (žr. Lotte 1982: 13). Palyginti griežtais *vertinio* terminą apibrėžia St. Keinys: „žodis, akrai sudarytas pagal atitinkamo kitos kalbos žodžio išraišką“ (Keinys 1999: 115). Tačiau mums yra svarbiausias St. Keinio apibrėžtas *sekinio* terminas: „darinys, padarytas nusižiūrėjus į kitos kalbos atitikmenį“ (Keinys 1999: 113). Todėl, remdamiesi St. Keinio apibrėžtimis ir atskyre pamorfemui išverstus ir tik nusižiūrētus darinius, dažniausiai vartosime ne *vertinio*, o *sekinio* terminą. *Sekiniai*s hipotetiškai laikysime tuos dūrinius, kurie yra beveik tapatūs rusų ir vokiečių kalbų terminams. Teigdami „beveik tapatūs“, omenyje turėsime tris atvejus. Pirma, kai lietuviški dūriniai, kurie yra sudaryti dūrybos būdu, pamatiniais žodžiais atitinka rusų ir vokiečių kalbų sudurtinius priesaginius būdvardžius, pvz.: *dviapvijis*, plg. rus. *двухобмоточный*, *двигатель*, plg. vok. *zweiaadriger*; *viensluoksnė*, plg. rus. *однослоиная* || vok. *einlagige*. Antra, kai lietuviški dūriniai pamatiniais žodžiais atitinka vokiškų daugiakamienių terminų dalį, pvz., *lygiarite* (*apvija*), plg. vok. *Gleichspulen/wicklung*. Trečia, kai lietuviški dūriniai pamatiniais žodžiais atitinka angliskus dūrinius, pvz.: *dvikryptis*, plg. angl. *two-way*, *siaurajuostis*, plg. angl. *narrow-band*, *trigyslis*, plg. angl. *three-core*. Vertiniai laikysime tuos dūrinius, kurie yra visiškai tapatūs kitų kalbų terminams. Teigdami „visiškai tapatūs“ turime galvoje tai, kad dūriniai yra tapatūs ir sandara, ir pamatiniais žodžiais.

Jeigu pažvelgsime į visus čia nagrinėjamus sudurtinius būdvardžius kaip į darinius, matysime, kad elektrotechnikos terminijoje var-

⁴ Taip manysime turėdami omenyje tai, kad lietuviškų fizikos, kartu ir elektrotechnikos terminiją daugiausia paveikė rusų ir vokiečių kalbų terminija.

tojama 12 tipų sudurtinių būdvardžių. Iš 1 lentelėje⁵ pateiktų duomenų matyti, kad šioje mokslo srityje vartojama 3 darių ir 9 nedarių tipų sudurtinių būdvardžių. Dariujų tipų sudurtiniai būdvardžiai sudaro 81,9% visų skirtingų straipsnyje nagrinėjamų dūrinių. Dvižodžiai terminai su šiu tipu dūriniais sudaro 85,1% visų dvižodžių terminų. Visų kitų darybos tipų būdvardžių yra nedaug.

I lentelė

Elektrotechnikos terminijos dūrinių skirstymas

Darybos tipas	Dūriniai pagal darybos tipus		Dvižodžiai terminai su dūriniais	
	skaičius	%	skaičius	%
S + D	55	39,9	131	38
B + D	36	26,1	112	32,4
P + D	22	15,9	51	14,7
Dlv + D	3	2,2	4	1,2
I + D	1	0,7	6	1,7
D + D	1	0,7	2	0,6
P + B	2	1,5	2	0,6
D + B	1	0,7	1	0,3
P + V	6	4,3	8	2,3
S + V	5	3,6	20	5,8
I + V	4	2,9	4	1,2
D + V	2	1,5	4	1,2
Iš viso: 12	138	100%	345	100%

Dar reikėtų pridurti, kad dalis nagrinėjamų sudurtinių būdvardžių tik sąlygiškai laikomi dariniais. Tokie sudurtiniai būdvardžiai į elektrotechnikos terminiją yra patekę kaip terminizuoti lietuvių ben-

⁵ Lentelėje sudurtinių būdvardžių darybos tipai žymimi simboliškai – raidėmis reiškiami sudurtinių būdvardžių sandai pagal jų pamatinį žodžių priklausymą kuriai kalbos daliai: D – daiktavardis, B – būdvardis, V – veiksmažodis, S – skaitvardis, P – prieveiksmis, I – ivardis, Dlv – dalyvis. Darybos tipai lentelėje išdėstyti pagal darumą: pirmiausia pateikiami vardžių dūrinių, po to – veiksmažodinių dūrinių tipai. Duomenys yra suapvalinti.

drinės kalbos žodžiai. Aiškūs terminizuoti bendrinės kalbos žodžiai yra dūriniai su sietiniais⁶ kamienais (dūriniai su veiksmažodiniais antraisiais sandais *-gubas*, *-linkas*, *-lypis*, *-tisas*) ir senasis I+D tipo dūrinys *abipusis*⁷. Be to, terminizuotais bendrinės kalbos žodžiais, remiantis akademinio *Lietuvių kalbos žodyno* šaltiniais, reikia laikyti dūrinius *tuščiaviduris*, *dvipusis*.

1. Dūriniai su vardažodiniu antruoju sandu

Elektrotechnikos terminijoje vyrauja vardažodiniai sudurtiniai būdvardžiai, kurie sudaro 87,7% visų nagrinėjamų dūrinių. Beveik visų dūrinių antruoju sandu eina daiktavardis. Dūriniai, kurių antrasis sandas yra būdvardis, sudaro vos 2,5% visų šios grupės sudurtinių būdvardžių. Sandų kilmės atžvilgiu du trečdaliai (66% visų vardažodinių dūrinių) nagrinėjamų dūrinių yra padaryti savos kalbos prie-monėmis. Nemaža dalis (34%) – hibridai, t. y. dūriniai, kurių vienas sandas yra savos kalbos žodis, o kitas – tarptautinis skolinys.

Nagrinėjimo aspektais įdomūs yra dūriniai iš būdvardžio ir daiktavardžio. *Elektrotechnikos terminų žodyne* rasta 112 dvižodžių terminų su 36 skirtingais dūriniais. Savos kalbos prie-monėmis padaryti dūriniai sudaro apie tris ketvirtadalius nagrinėjamų šio tipo būdvardžių. Pažvelgus į kitų kalbų atitikmenis, matyti, kad daugiau nei trečdalis yra beveik tapatūs rusų arba vokiečių kalbų terminams. 35,7% lietuviškų dūrinių yra beveik tapatūs rusiškiems būdvardžiams, 32% – vokiškiems terminams, t. y. gali būti jų sekiniai⁸, pvz.: *aukštadažnis*, plg. rus. *высокочастотный*, *земадаžnis*, plg. rus. *низкочастотный*,

⁶ Čia remiamasi *Lietuvių kalbos enciklopedijoje* pateiktu V. Urbučio apibrėžimu: „sietinis kamienas – toks pirminis kamienas, kuris nuo savarankiško (laisvo) skiriasi tuo, kad vienas pats žodžio (ir kaitybos) kamieno nesudaro ir visada eina kartu su priesaga, priešdeliu ar kitu kamienu“ (LKE 1999: 571).

⁷ Dūrinys *abipusis*, -é laikomas senuoju būdvardžiu, remiantis K. Būgos *Lietuvių kalbos žodyno* šaltiniais (žr. Būga 1961: 294).

⁸ Remdamiesi A. Kaulakienės darybinių vertinių klasifikacija, tokius darinius pagal santykį su pagrindiniu žodžiu laikytume sudurtiniai, o pagal santykį su šal-

greitaeigis, plg. rus. *быстроходный*, *lētaeigis*, plg. rus. *тихоходный*, *ilgalankė* (*lempa*), plg. vok. *Langbogen/lampe*, *trumpalankė*, plg. vok. *Kurzbogen/lampe*, *ivairiavardis*, plg. rus. *разноимённый*, *lygiapetis*, plg. vok. *gleicharmiger*, *lygiaritė* (*apvija*), plg. vok. *Gleichspulen/wicklung*, *plačiajuostis* (*šakotuvas*), plg. rus. *широкополосный* || vok. *Breitband/koppler*, *siaurajuostis* (*filtras*), plg. rus. *узкополосный* || vok. *Schmalband/filter*, *stačiakampis* (*impulsas*), plg. rus. *прямоугольный* || vok. *Rechteck/impuls*, *tikralaikis* (*valdymas*), plg. vok. *Echtzeit/steuerung*, *trumpalaikis*, plg. rus. *кратковременный* || vok. *kurzzeitiger*. Vienintelis dūrinys *lygiapetis*, plg. rus. *равноплечий*, sandais ir sandara yra visiškai tapatus⁹ rusiškam terminui, t. y. gali būti jo pamorfemis vertinys.

Nemaža lietuviškų dūriinių dalis (28,5%) yra beveik tapatūs ir angliskiemis terminams, pvz.: *atvirašerdis*, plg. angl. *open-core*, *ilgalankė*, plg. angl. *long-arc*, *trumpalankė*, plg. angl. *short-arc*, *mažatalpis*, plg. angl. *low-capacity*, *plačiajuostis*, plg. angl. *broad-band*, *siaurajuostis*, plg. angl. *narrow-band*, *tikralaikis*, plg. angl. *real-time*, *trumpalaikis*, plg. angl. *short-time*.

Elektrotechnikos terminijoje vartojama ir kitų kalbų terminams netapačių dūriinių. Dūriniai *bendravardžiai*, *didžiaslėgė*, *mažaslėgė*, *ivariaukštė*, *plonasluoksnis* tik vienu sandu atitinka kitų kalbų terminus, pvz.: *bendravardžiai* (*gnybtai*), plg. rus. *одноимённые* || vok. *gleichnamige*, *didžiaslėgė* (*hidroelektrinė*), plg. rus. *высоконапорная* || vok. *Hochdruck/wasserkraftwerk*, *mažaslėgė*, plg. rus. *низконапорная* || angl. *low-head* || vok. *Niederdruck/wasserkraftwerk*; *ivariaukštė*, plg. rus. *разнополосостная*, *plonasluoksnis* (*atsparumas*), plg. rus. *тонкоплёночный* || angl. *thin-film* || vok. *Dünnfilm/widerstand*. Tik vienu sandu kitų kalbų terminus atitinka ir dūriniai *greitasūkis* (*variklis*), *lēta-*

tiniu – tiksliaisiais (semantikos atžvilgiu) neadekvaciaisiais (darybos atžvilgiu) vertiniai (žr. Kaulakienė 1979: 145). Šaltinio atžvilgiu dūrinius skirtysti yra netikslinga, nes nežinome visai tikslios dūrinio kilmės.

⁹ Remdamiesi A. Kaulakienės klasifikacija, ši darini pagal santykį su šaltiniu laikytume sudurtiniu tiksliuoju (semantikos atžvilgiu) adekvaciuoju (darybos atžvilgiu) vertiniu.

sūkis (*variklis*), plg. rus. *быстроходный* (*двойчатель*), *тихоходный* (*двойчатель*) || vok. *schnellaufender* (*Motor*), *Schnellläufer* [*motor*], *langsamlaufender* (*Motor*) || angl. *high-speed* (*motor*), *low-speed* (*motor*).

Kitu kalbu terminams visiškai netapatūs yra dūriniai *bendraasis*, *tiesiaeigis*, *lygiagretusis*, *ilgalais*. *tuščiaviduris* – rusų, anglų, vokiečių kalbu terminuose vartojami priešdėliu, priesagų vediniai, dūriniai su netapačiais (t. y. netapačios leksinės reikšmės arba kilmės) sandais, pvz.: *bendraasis* (*kabelis*), plg. rus. *коаксиальный* || angl. *coaxial* || vok. *Koaxial* [*kabel*], *tiesiaeigē* (*pavara*), plg. rus. *линейный* (*привод*) || angl. *linear* || *Linear* [*antrieb*], *lygiagretusis* (*režimas*), plg. rus. *паралельный* || angl. *parallel* || vok. *Parallel* [*betrieb*], *ilgalais* (*režimas*), plg. rus. *продолжительный* || angl. *continuous* || vok. *Dauer* [*betrieb*], *tuščiaviduris* (*velenas*), plg. rus. *ноль* || angl. *hollow* || vok. *Hohl* [*welle*].

Apie ketvirtadalį nagrinėjamo tipo dūriņių sudaro hibridiniai sekinių¹⁰. Beveik trys ketvirtadaliai (75%) lietuviškų hibridų yra beveik tapatūs rusų kalbos terminams, 50% – vokiškiems ir tik vienas – angliskam terminui, pvz.: *aukštatemperatūris*, plg. rus. *высокотемпературный* || angl. *high-temperature* || vok. *Hochtemperatur* [*isolation*], žematemperatūris, plg. rus. *низкотемпературный* || vok. *Schenkelpol* [*generator*], įvairiapolis, plg. rus. *разноимённополосный*, *lygiaenergis*, plg. rus. *равноэнергетический*, *neryškiapolis*, plg. rus. *неявнополосный*, *ryškiapolis*, plg. rus. *явнополосный*. Atskirai reikia paminėti du sudurtinius būdvardžius, kurie yra beveik tapatūs tik vokiečių kalbos dūriniams, pvz.: *kietamagnetė* (*medžiaga*), plg. vok. *hartmagnetischer* (*Werkstoff*), *minkštamagnetė* (*medžiaga*), plg. vok. *weichmagnetischer* (*Werkstoff*). Rusų kalbos terminuose vartojami junginiai, pvz.: *магнитно-твёрдый* (*материал*), *магнитно-мягкий* (*материал*).

Eidami pažyminiai, būdvardžiai yra neatsiejami nuo daiktavar-
džių, t. y. sudėtinį terminų pagrindinių dėmenų. Apskritai dūriniai
iš būdvardžio ir daiktavardžio rodo ypatybes, priklausančias nuo žy-

¹⁰ Siekdami išlaikyti nuoseklumą, dūriňius iš savos kalbos ir tarptautinio žodžio laikysime hibridinių sekinių. Remdamiesi A. Kaulakiene, tokius dūriňius laikytume pusei vertiniaiš (žr. Kaulakienė 1983: 19).

mimo daikto įvairių santykijų su antruoju sudurtinio būdvardžio sandu reiškiamu daiktu. Pirmasis sandas – būdvardis papildo antruoju sandu reiškiamo daikto sąvoką, sudarydamas su ja vieną semantinį vienetą. Tuo būdu abu sandai lyg sudaro vieno smulkiau diferencijuoto daikto sąvoką (LKG 1965: 597). Iš pagrindinio dvižodžių terminų dėmens matyti, kad dažniausiai elektrotechnikos terminijoje šio tipo būdvardžiais žymimos prietaisų veikimo ypatybės, įvairių daiktų išsiskiriančios detalės. Tokie atvejai sudaro 57% visų dvižodžių terminų su šio darybos tipo būdvardžiais, pvz.: *atvirašerdis transformatorius, aukštadažnė krosnis, ilgalankė lempa, lētaeigis generatorius, lygiaritė apvija, ryškiapolė mašina, tuščiaviduris laidas*. Kai pagrindiniu terminu dėmeniu įvardijamas tam tikras reiškinys arba abstraktus dalykas (31,4% visų terminų), būdvardžiais žymimos laiko, formos ar kitos ypatybės, pvz.: *ilgalaike apkrova, ilgalaike galia, lygiaenergis spektras, lygiagretusis rezonansas*. Kai pagrindinis termino dėmuo yra veiksmažodžio abstraktas, sudurtiniu būdvardžiu žymima tam tikra veikimo arba laiko ypatybė (tokie atvejai sudaro 11,6% visų terminų), pvz.: *aukštadažnė apsauga, aukštadažnis kaitinimas, aukštatemperatūris litavimas, ilgalaike apkrova, tikralaikis valdymas, trumpalaikis bandymas*. B+D tipo jungliesiems¹¹ būdvardžiams *aukštadažnis, -ė* (17 terminų), *lygiagretusis, -čioji* (11 terminų), *plačiajuostis* (4 terminai), *žemadadažnis, -ė* (7 terminai) yra būdingas ir kategorinis junglumas. Šie būdvardžiai yra vartojami su skirtingu kategorijų sąvokomis, pvz.: *aukštadažnis, -ė grūdinimas // krosnis // kabelis // suvirinimas // transformatorius, lygiagretusis, -čioji apvija // jungimas // ritė // veikimas // žadimas, plačiajuostis filtras // spinduliaivimas // šakotuvas*.

Elektrotechnikos terminijoje daugiausia vartojama dūrinių iš skaitvardžio ir daiktavardžio – rastas 131 dvižodis terminas su 55 skirtiniais būdvardžiais. Nors šioje mokslo srityje S+D tipo būdvardžių

¹¹ Jungliaisiais būdvardžiais čia laikomi tie dūriniai, kurie yra vartojami žymint ne mažiau kaip 4 dalykų ypatybes. Kategoriniu junglumu čia laikoma tokia ypatybė, kai dūrinys yra vartojamas su skirtingu kategorijų (konkrečių daiktų ir abstrakčių dalykų) sąvokomis.

vartojama daug, sandu įvairovė dūriniams nebūdinga – pirmuoju sandu eina kiekiniai skaitvardžiai *vienas* (21 terminas), *du* (20 terminų), *trys* (10 terminų), *keturi* (3 terminai), *penki* (1 terminas). Iš sudurtinių būdvardžių antrojo sando matyti, kad dauguma dūrinių yra gretimi, pvz.: *viengylis*, *trigylis*, *viengrandė*, *dvigrandė*, *vienlaidė*, *dvilaidė*, *dvimatiė*, *trimatiė*, *keturmatė* ir t. t.

Į akis krinta tai, kad dauguma šio tipo dūrinių yra beveik tapatūs rusų ir vokiečių kalbų terminams, t. y. gali būti jų sekiniai, pvz.: *dviapvijis* (*transformatorius*), plg. rus. *двухобмоточный* || vok. *Zweiwicklungs[transformator]*, *triapvijis*, plg. rus. *трёхобмоточный* || vok. *Dreiwicklungs[transformator]*, *dvieilis*, plg. rus. *двухрядный* || vok. *zweizeiliges*, *vienaeilis*, plg. rus. *однорядный* || vok. *einreihiges*, *dvigylis*, plg. rus. *двухжильный* || vok. *zweiadriger*, *keturmatė*, plg. rus. *четырехжильный* || vok. *trigylis*, plg. rus. *трёхжильный* || vok. *dreiaadriger*, *viengylis*, plg. rus. *одножильный*, *dvigrandė*, plg. rus. *двухцепная*, *viengrandė*, plg. rus. *одноцепная*, *dvigreitis*, plg. rus. *двухскоростной* || vok. *Zweigeschwindigkeits[...]*¹², *dvikaištis* (*cokolis*), plg. rus. *двухштырковый* || vok. *Zweistift[socket]*, *dvikryptis*, plg. vok. *Zweirichtungs[um-schalter]*, *trikryptis* (*perjungiklis*), plg. vok. *Dreiweg[schalter]*, *dvilaide* (*sistema*), plg. rus. *двухпроводная* (*система*), *vienlaide* (*linija*), plg. rus. *однопроводная* (*линия*) || vok. *Eindraht[leitung]*, *dvimatiė*, plg. rus. *двумерная*, *keturmatė* (*erdvė*), plg. rus. *четырёхмерное* (*пространство*), *trimatiė* (*erdvė*), plg. rus. *трёхмерное* (*пространство*), *dvi-pusis* (*maitinimas*), plg. rus. *двухстороннее* (*питание*) || vok. *zweiseitige* (*Speisung*), *vienpusis* (*maitinimas*), plg. rus. *одностороннее* (*питание*) || vok. *einseitige* (*Speisung*), *dvisluoksnė*, plg. rus. *двухслойная* || vok. *zweischichtige*, *viensluoksnė*, plg. rus. *однослойная* || vok. *einlage*, *dvivariklė* (*pavara*), plg. rus. *двухдвигательный* (*привод*), *trikam-pė*, plg. rus. *треугольная* || vok. *dreieckige*, *vienalaikis*, plg. rus. *одновременное*, *vienalytis*, plg. rus. *однородный*, *vienareikšmė*, plg. rus. *однозначная*, *vienastulpė*, plg. rus. *одностолбцевая* || vok. *einspaltige*,

¹² Čia pateiktas antraštinis *Elektrotechnikos terminų žodyno* būdvardis. Reikia manyt, kad lietuviškas dūrinys yra beveik tapatus vokiškam terminui.

vienavardis, plg. rus. однокорневый, *vieninkaris*, plg. rus. однокорный || vok. *Einanker/umformer*, *vienpakopis*, plg. vok. *einstufiger*, *vientaškis*, plg. vok. *Einpunkt/erdung*, *vienvijė*, plg. rus. одновитковая || vok. *Einleiterstrom/wandler*. Beveik trys ketvirtadaliai (75%) lietuviškų dūrinių yra beveik tapatūs rusų kalbos, daugiau nei pusė (55%) – vokiečių kalbos terminams. Tik penktadalis (20%) lietuviškų terminų yra beveik tapatūs angliskiemis terminams, pvz.: *dvipasis*, plg. angl. *two-way*¹³, *trigylis*, plg. angl. *three-core*, *dvigreitis*, plg. angl. *two-speed*, *dvilaide*, plg. angl. *two-wire*, *dvisluoksnė*, plg. angl. *two-layer*. Tokį lietuviškų ir angliskų terminų netapatumą reikėtų aiškinti tipologiniu dūrinių netapatumu, t. y. dauguma angliskų dūrinių yra sudaryti iš būvardžio ir daiktavardžio, pvz.: *dviapvijis*, plg. angl. *double-wound*, *triapvijis*, plg. angl. *triple-wound*, *dvieilis*, plg. angl. *double-row*, *dvigylis*, plg. angl. *double-wired*, *dvigrandė*, plg. angl. *double-circuit*.

Kitų kalbų terminams yra netapatūs dūriniai *dviašis*, *dvivertis*, *penkiašerdis*, *trišakė*, *trišerdis*. Kitų kalbų šiuose terminuose vartojami dūriniai su netapačiais sandais arba žodžiu junginiai, pvz.: *dviašis*, plg. rus. биаксиальный || angl. *biaxial* || vok. *Biaxial/kabel*, *dvivertis*, plg. rus. дөүхстөвочный || angl. *double-rate* || vok. *Grundgebüren/tarif*, *penkiašerdis*, plg. rus. пятистержневой || angl. *five-legged* || vok. *Fünfschenkel/transformator*, *trišerdis*, plg. rus. *трёхстержневой* || angl. *three-leg* || vok. *Dreischenkel/transformator*, *trišakė (mova)*, plg. rus. *тройниковая ответвительная (муфта)* || angl. *trifurcating (joint)* || vok. *Dreifachverzweigungs/muffe*.

Apie trečdalį dūrinių iš skaitvardžio ir daiktavardžio sudaro hibridiniai sekiniai. Dauguma S+D tipo hibridinių sekinių yra beveik tapatūs kitų kalbų terminams: net 93,3% – rusų kalbos, 86,7% – vokiečių kalbos terminams. Mažesnė lietuviškų hibridų dalis (53,3%) yra beveik tapatūs anglų kalbos terminams, pvz.: *dvifazis*, plg. rus. *дөйхфазный* || angl. *two-phase* || vok. *zweiphasen*, *trifazis*, plg. rus. *трёх-*

¹³ Anglų kalbos žodis *way* turi daug reikšmių, todėl juo remiasi kelių terminų sandai, pvz.: *dvipasis*, plg. *two-way*; *dvikryptis*, plg. *two-way*. Abiem atvejais manome, kad lietuviški dūriniai yra tapatūs angliskiemis terminams.

фазный || angl. *three-phase* || vok. *Dreiphasen[netz]*, *vienfazis*, plg. rus. *однофазный* || angl. *one-phase* || vok. *Einphasen[stromkreis]*, *dvikanalis*, plg. rus. *двухканальный* || angl. *two-channel* || vok. *Zweikanal[starker]*, *vienkanalis*, plg. rus. *одноканальный* || vok. *Einkanal[analyseator]*, *dvikoordinatis*, plg. rus. *двухкоординатный*, *dvipolis*, plg. rus. *двойнополосный* || angl. *two-pole* || vok. *zweipolige*, *keturpolis*, plg. rus. *четырёхполюсный* || angl. *four-pole* || vok. *vierpoliger*, *tripolis*, plg. rus. *трёхполюсный* || vok. *dreipoliger*, *vienpolis*, plg. rus. *однополосный* || angl. *one-pole* || vok. *einpoliger*, *dvitakté (grandiné)*, plg. rus. *двойтактная* || *Zweitakt[schaltung]*, *vientakté (pakopa)*, plg. rus. *однотактный (каскад)* || vok. *Eintakt[stufe]*, *dvitarifis (skaitiklis)*, plg. rus. *двойтарифный* || vok. *Zweitarif[zähler]*, *tritarifis*, plg. vok. *Dreitarif[zähler]*, *vienkontūris*, plg. rus. *одноконтурный*.

Šio tipo sudurtinių būdvardžių antruoj sandu pasakoma išsiskirianti žymimo daikto dalis, o pirmasis sandas nurodo antruoj sandu išreikšto daikto skaičių (LKG 1965: 598). Atsižvelgus į sudėtinių terminų pagrindinį dėmenį, matyti, kad S+D tipo būdvardžiai dažniausiai žymimos tam tikros prietaisų veikimo ypatybės, daiktų išsiskiriančios detalės. Tokie atvejai sudaro 49,6% visų dvižodžių terminų su šio tipo būdvardžiais, pvz.: *dviapvijis transformatorius*, *dvi-ašis kabelis*, *dvigylis laidas*, *dvikanalis stiprintuvas*, *dvikryptis perjungiklis*. Neretai šio tipo dūriniai (43,1% visų dvižodžių terminų) žymimos kitos elektrotechnikos reiškiniai ir dalykų ypatybės, pvz.: *dvigrandė linija*, *dvilaidė sistema*, *dvipolė sistema*, *dvitaktė grandinė*, *trikampė grandinė*, *tripolis kontaktas*. Kai pagrindinis termino dėmuo yra veiksmažodžio abstraktas (9,1% visų dvižodžių terminų), sudurtiniai būdvardžiai yra vartojami žymint veikimo ypatybę, pvz.: *dvifazis ižemėjimas*, *dvilaidis jungimas*, *dvipolis prisilietimas*, *dvipusis maitinimas*, *vienfazis ižemėjimas*, *vienpolis prisilietimas*. Iš S+D tipo junglių dūriniai kategorinis junglumas būdingas tik hibridams. Kitaip tariant, dūriniai *dvifazis*, -ė (7 terminai), *dvipolis*, -ė (9 terminai), *trifazis*, -ė (14 terminų), *vienfazis*, -ė (10 terminų), *vienpolis*, -ė (8 terminai) vartojami ir konkrečių, ir abstrakčių dalykų ypatybėms žymėti, pvz.: *dvifazis*, -ė *grandinė* // *mašina* // *sistema* // *ižemėjimas* // *variklis*, *dvipolis*, -ė *apvija* // *mašina* // *sistema* // *generatorius* // *perjungiklis* // *prisilietimas*, *trifazis*, -ė *galia* // *įtampa* // *mašina* // *sistema* // *generato-*

rius // tinklas // variklis, vienfazis, -ė grandinė // mašina // generatorius // ižemėjimas.

Elektrotechnikos terminijoje dažni dūriniai iš prieveiksmio ir daiktavardžio – rastas 51 dvižodis terminas su 22 skirtingais būdvardžiais. Visų P+D tipo dūrinių pirmuoju sandu eina prieveiksmis *daug*. Apie du trečdalius nagrinėjamojo tipo dūrinių sudaro savos kalbos prie-monėmis padaryti būdvardžiai. Absoliuti lietuviškų dūrinių dauguma (93,8%) yra beveik tapatūs rusų kalbos, nemaža dalis (62,5%) – vokiečių kalbos terminams. Taigi rusų arba vokiečių kalbų terminų sekiniai gali būti dūriniai *daugiaavprijis*, plg. rus. *многообмоточный*, *daugiagylsis*, plg. rus. *многожильный* || vok. *mehrdrähtige*, *daugiagrandas*, plg. rus. *многозвенный* || vok. *mehrgliedrige*, *daugiagreitis*, plg. rus. *многоскоростной*, *daugialaidė*, plg. rus. *многопроводная*, *daugiamatė* (*erdvė*), plg. rus. *многомерное (пространство)*, *daugiamantis*, plg. rus. *многолопастный* || vok. *Mehrflügel/lüfter*¹⁴, *daugianarė*, plg. rus. *многозвенная* || vok. *mehrgliedrige*, *daugiareikšmė (funkcija)*, plg. rus. *многозначная (функция)* || vok. *mehrwertige (Funktion)*, *daugiaribis*, plg. rus. *многопредельный*, *daugiasluoksnė*, plg. rus. *многослойная* || vok. *Mehrschicht[wicklung]*, *daugiasrovis*, plg. rus. *многотоковый* || vok. *Mehrstrom[generator]*, *daugiavariklė (pavara)*, plg. rus. *многовигательный (привод)*, *daugiavielis*, plg. rus. *многопроволочный* || vok. *mehrdrähtiger*. Vienintelis dūrinys *daugiapetis* sandara ir pamatiniais žodžiais yra visiškai tapatus rusų kalbos terminui, t. y. gali būti jo pamorfemis vertinys, plg. rus. *многоплечий*. Šis terminas yra beveik tapatus ir vokiškam terminui, plg. vok. *mehrarmige*. Būdvardis *daugiapakopis* yra beveik tapatus ne rusų, bet vokiečių kalbos terminui, plg. vok. *Mehrstufen/starker* || rus. *многокаскадный*. Rusiško termino pamorfemis vertinys *daugiakaskadinis* yra neteiktinas terminas.

I akis krinta lietuviškų ir angliskų terminų netapatumas. Anglų kalbos dūrinių pirmieji sandai remiasi žodžiais, sutampačiais su tarp-

¹⁴ Fizikos terminijoje terminas *Flügel* turi „mentės“ reikšmę, todėl čia manoma, kad lietuviškas dūrinys *daugiamantis* sandu pamatiniais žodžiais yra tapatus daugiameniui vokiškam terminui *Mehrflügel/lüfter*.

tautiniai, pvz.: *multiple-winding, multisection, multispeed, multidimensional, multiblade, multilink, multiple-arm, multivalued, multirange, multiple-current, multimotor*.

Apie trečdalį nagrinėjamo tipo dūrinių sudaro hibridiniai sekiniai. Hibridai *daugiafazis, daugiakanalis, daugiapolis* yra beveik tapatūs rusų ir vokiečių kalbų terminams, pvz.: *daugiafazis*, plg. rus. *многофазный* || vok. *mehrphasige, daugiakanalis*, plg. rus. *многоканальный* || vok. *Vielkanalen[analysator]*, *daugiapolis*, plg. rus. *многополосный* || vok. *mehrpoliger*. Anglų kalbos terminų abu sandai sutampa su tarpautiniais žodžiais, pvz.: angl. *polyphase*, angl. *multichannel, multipolar*. Dūriniai *daugiakontūris* ir *daugiamodulis* yra beveik tapatūs tik rusų kalbos terminams, pvz.: *daugiaconturis*, plg. rus. *многоконтурный* || angl. *multimeshed* || vok. *vermaschtes, daugiamodulis*, plg. rus. *многомодульный* || angl. *multicell* || vok. *Mehreinheiten[schalter]*.

Dūriniai iš prieveiksmio ir daiktavardžio dažniausiai žymimos priešaisių veikimo ypatybės, daiktų išsiskiriančios detalės. Tokie atvejai sudaro 68,6% visų terminų su P+D tipo dūriniais, pvz.: *daugiaapvijis variklis, daugiaigylis kabelis, daugiagreitis variklis, daugiakanalis analizatorius, daugiaaidė gysla, daugiapakopis stiprintuvas, daugiapolis generatorius*. Retesni yra tokie atvejai (25,5% visų terminų), kai sudurtiniai būdvardžiai žymimos abstrakčių dalykų ypatybės, pvz.: *daugiafazė grandinė, daugiafazė srovė, daugiagrandė linija, daugiakanalė sistema*. Nedidelę dvizodžių terminų dalį (5,9%) sudaro tokie terminai, kurių priklausomaisiais dėmenimis žymimos veiksmų ypatybės, pvz.: *daugiaimpulsis kodavimas, daugiapakopis stiprinimas*. Jungliessiems būdvardžiams *daugiafazis, -ė* (11 terminų), *daugiakanalis, -ė* (4 terminai), *daugiasluoksnis, -ė* (7 terminai) būdingas ir kategorinis jungumas, t. y. jie vartojami žymint ir konkretių, ir abstrakčių dalykų ypatybes, pvz.: *daugiafazis, -ė generatorius // grandinė // sistema // srovė // variklis, daugiakanalis, -ė analizatorius // įrenginys // ryšys // sistema, daugiasluoksnis, -ė apvija // izoliacija // montažas // ritė // stiklas*.

Apibendrinus dariujų tipų dūrinių nagrinėjimą ir palyginus savos kalbos priemonėmis padarytus dūrinius su kitų kalbų terminais, aiškėja tam tikri dėsningumai. Iš 2 lentelėje pateiktų duomenų matyti lietuviškųjų dūrinių tapatumas kitų kalbų terminams. Daugiau nei

du trečdaliai (68,2%) durių tipą dūrinių yra tapatūs rusų kalbos terminams. Absoliuti tapačių dūrinių dauguma gali būti rusų kalbos terminų sekiniai, o tik du – pamorfemai vertiniai. Nemaža lietuviškų terminų dalis (49,8%) yra beveik tapati vokiečių kalbos terminams, t. y. gali būti jų sekiniai. Palyginti nedidelė durių tipą dūrinių dalis (16,2%) yra beveik tapati angliskiemis terminams.

2 lentelė

Lietuviškų dūrinių tapatumas rusiškiems, vokiškiems ir angliškiems terminams

Darybos tipas	Tapatūs rusiškiems atitikmenims (%)	Tapatūs vokiškiems atitikmenims (%)	Tapatūs angliškiems atitikmenims (%)
S + D	75	55	20
B + D	35,7	32	28,5
P + D	93,8	62,5	-

Elektrotechnikos terminijoje retai yra vartojami dūriniai iš dalyvio ir daiktavardžio, įvardžio ir daiktavardžio, prieveiksmio ir būdvardžio, daiktavardžio ir būdvardžio, dviejų daiktavardžių – iš viso rasta 15 dvižodžių terminų su 8 skirtingais būdvardžiais. Nedurių tipų sudurtiniams būdvardžiams visai nebūdingas kategorinis jungumas, t. y. jie dažniausiai vartojami tik su tam tikros kategorijos sąvokomis.

Iš nedurių tipų dūrinių išskiria sudurtiniai būdvardžiai iš dalyvio ir daiktavardžio. Visų Dlv+D tipo dūrinių skiriama bruožas – netapatumas rusų kalbos terminams. Savos kalbos priemonėmis padarytas dūrinys *suktagyslis* (*kabelis*) yra netapatus kitų kalbų terminams, plg. rus. *(кабель) со скрученными жилами* || angl. *twisted-conductor* (*cable*) || vok. *verseiltes* (*Kabel*). Hibridinis Dlv+D tipo dūrinys *lenktapolis* yra beveik tapatus anglų ir vokiečių kalbų dūriniams, pvz.: *lenktapolis*, plg. angl. *claw-pole* || vok. *Klauenpol*[*generator*], o dūrinys *skeltapolis* – tik anglų kalbos terminui, plg. angl. *split-pole*. Rusiškuose terminuose vartojamos prielinksniinės konstrukcijos arba netapatūs dūriniai, pvz.: *lenktapolis*, plg. rus. *ключеобразный, когтеобразный, skeltapolé*, plg. rus. *(машина) с расщеплёнными полюсами*.

Elektrotechnikos terminijai nebūdinga dūryba iš įvardžio ir daiktavardžio. Vienintelis *Elektrotechnikos terminų žodyne* aptiktas I+D tipo dūrinys yra terminizuotas bendrinės kalbos žodis, pvz.: *abipusė* || *indukcija* || *itaka* || *koreliacija* || *varža*, *abipusis induktyumas* || *laidis*.

Elektrotechnikos terminų žodyne rasti tik 2 dūriniai iš prieveiksmio ir būdvardžio. Dūriniai *puslaidė* (*aplinka*) ir *pusskaidris* (*kūnas*) pamatiniais žodžiais yra netapatūs kitų kalbų terminams, plg. rus. *полупроводящая (среда)* || vok. *halbleitendes* (*Medium*); rus. *просвечивающее (тело)* || angl. *translucent (body)* || vok. *durchscheinender (Körper)*.

Elektrotechnikos terminijoje pavieniai yra D+B ir D+D tipo sudurtiniai būdvardžiai. Dūrinys iš daiktavardžio ir būdvardžio *bangalaidė (linija)* yra beveik tapatus tik rusų kalbos terminui, t. y. gali būti jo sekiny, plg. rus. *волноводная (линия)*. Iš dviejų daiktavardžių sudarytas dūrinys *ketvirbangis* (*transformatorius*) yra beveik tapatus rusų ir vokiečių kalbų terminams, t. y. gali būti jų sekiny, plg. rus. *четвертьволновый (трансформатор)* || vok. *Viertelwellen[transformator]*.

2. Dūriniai su veiksmažodiniu antruoju sandu

Elektrotechnikos terminijoje priklausomieji terminų dėmenys veiksmažodiniai sudurtiniai būdvardžiai reikiama rečiau nei varžažodiniai – iš viso rasti 36 dvižodžiai terminai su 17 skirtingu būdvardžiu. Į akis krinta tai, kad nemažą veiksmažodinių dūrinių dalį (apie trečdalį) sudaro terminizuoti bendrinės kalbos žodžiai, pvz.: *daugialypis, dvigubas, dvilypis, dvilinkas, trilypis, vientisas*. Iš veiksmažodinių dūrinių kategorinis jungumas būdingas tik dūriniams iš įvardžio ir veiksmažodžio.

Elektrotechnikos terminijoje daugiausia termininių naujadarų droma iš prieveiksmio ir veiksmažodžio. Sudurtiniai būdvardžiai *greitaveikis* ir *lētaveikis* yra beveik tapatūs rusų kalbos terminams, t. y. gali būti jų sekiniai, plg. rus. *быстро действующий, медленно действующий*. Reikia pasakyti, kad dūriniai *greitaveikis* ir *lētaveikis* gali būti dviejopos darybos motyvacijos, t. y. juos galime laikyti ir P+V, ir B+D tipo dūriniais. Manydami, kad šie terminai yra padaryti nusižiūrėjus į rusų kalbos terminus, juos laikysime P+V tipo dūriniais (dar plg. *savimokė*, plg. rus. *самообучающаяся* || vok. *selbstlernendes, savirašis*, plg. rus. *самопишуущий* || vok. *selbstschreibendes, savitepis*, plg. rus. *самосмазывающийся* || vok. *selbstschmierendes*).

Dūriniai *kreivašvietis, plačiašvietis, siaurašvietis* pamatiniais žodžiais yra netapatūs kitų kalbų terminams, plg. *kreivašvietis* (*šviestuvas*), plg.

rus. *кососвет* || vok. *Schräg[strahler]*, *плачашвейтис* (*швестувас*), plg. rus. *широкоизлучатель* || vok. *Breit[strahler]*, *сияращвейтис* (*швестувас*), plg. rus. (*светильник*) *глубокого светораспределения, глубокоизлучатель* || angl. *narrow-angle (luminaire)* || vok. *Tieffstrahler*. Dūrinys *daugialypis* yra terminizuotas bendrinės kalbos žodis. Šio tipo dūrinių antrasis sandas rodo veiksmą, kuriuo išsiskiria žymimasis daiktas, o pirmasis tokį būdardžių sandas rodo antruoju dēmeniu reiškiamo veiksmo būdą, ypatybę (LKG 1965: 603). Iš pagrindinio dēmens matyti, kad P+V tipo dūriniai dažniausiai žymimos prietaisų veikimo ypatybės, pvz.: *greitaveikė relė*, *greitaveikis saugiklis*, *kreivashvietis švestuvas*, *lėtaveikis pertraukiklis*, *плачашвейтис швестувас*.

Elektrotechnikos terminai nebūdinga yra dūryba iš skaitvardžio ir veiksmažodžio. Visi aptinkti S+V tipo dūriniai (rasta 20 terminų su 5 skirtingais būdardžiais) yra terminizuoti bendrinės kalbos žodžiai, pvz.: *dvigubasis (guolis)*, *dvilypė (koreliacija)*, *dvilinkoji (apvija)*, *trilypė (koreliacija)*, *vientisasis (rotorius)*. Kategorinis junglumas būdingas tik dūriniams *dvigubas* ir *vientisas*, pvz.: *dvigubasis guolis* // *kontaktas* // *sluoksnis* // *atspindys* // *tiltelis* // *tankis*, *vientisasis, -oji polius* // *rotorius* // *aplinka* // *gysla*.

Dūriniai iš įvardžio ir veiksmažodžio *savimokė*, *savirašis* ir *savitepis* yra beveik tapatūs rusų ir vokiečių kalbų terminams, t. y. gali būti jų sekiniai, pvz.: *savimokė (sistema)*, plg. rus. *самообучающаяся* || vok. *selbstlernendes*, *savirašis*, plg. rus. *самопишущий* || vok. *selbstschreibendes*, *savitepis*, plg. rus. *самосозывающийся* || vok. *selbstschmierendes*. Dūrinys *saviaušė (mašina)* yra netapatus rusų, anglų ir vokiečių kalbų terminams. Kitų kalbų terminai yra sudaryti iš prielinksnių konstrukcijų, žodžių junginių arba dūrinių su netapačiais sandais, plg. rus. (*машина*) *с наружным самоохлаждением* || angl. *frame surface cooled (machine)* || vok. *oberflächengekühlte (Maschine)*, (*Maschine*) *mit Oberflächenkühlung*, (*Maschine*) *mit Außenbelüftung*. Iš sudėtinėjų terminų pagrindinio dēmens matyti, kad šio tipo dūriniai žymimos prietaisų veikimo ypatybės, pvz.: *savirašis potenciometras*, *savirašis prietaisas*, *savirašis vatmetras*, *savirašis voltmetras*. Elektrotechnikos terminijoje reti dūriniai iš daiktavardžio ir veiksmažodžio. Dūrinys *šviesogražis (atšaitas)* yra beveik tapatus tik rusų kalbos terminui, t. y. gali būti jo sekinys, plg. rus. *световозвращающее (отражающее)*

жене). Būdvardis dujošvytė (lempa) yra netapatus kitų kalbų terminams, plg. rus. газоразрядная (лампа) || angl. gas-discharge (lamp) || vok. Gasentladungs[lampe].

Isvados

1. Elektrotechnikos terminijoje vyrauja vardąžodiniai sudurtiniai būdvardžiai. Dauguma vardąžodinių sudurtinių būdvardžių yra S+D, B+D ir P+D tipo dūriniai. Veiksmažodiniai dūriniai sudaro nedidelę sudurtinių būdvardžių dalį.
2. Ne visi elektrotechnikos terminijoje vartojami sudurtiniai būdvardžiai laikytini dariniai. Šioje mokslo srityje vartojami I+D ir S+V tipo dūriniai yra terminizuoti bendrinės kalbos žodžiai.
3. Nemaža savos kalbos priemonėmis padarytų dūrinių dalis gali būti rusų ir vokiečių kalbų terminų sekiniai. 56,6% savos kalbos priemonėmis padarytų dūrinių yra beveik tapatūs rusų kalbos dūriniams, 42,4% – vokiečių kalbų dūriniams. 15% lietuviškų terminų yra beveik tapatūs anglų kalbos terminams. Tik du lietuviški dūriniai yra visiškai tapatūs rusų kalbos terminams, t. y. gali būti jų pamorfemai vertiniai.
4. Elektrotechnikos terminijoje sudurtiniai būdvardžiai dažniausiai yra vartojami žymint konkrečių daiktų ypatybes. Rečiau dūriniais žymimos abstrakčių dalykų ypatybės ir veiksmų ypatybės. Kategorinis jungumas daugiausia būdingas dariųjų tipų hibridams.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

- ALKŽ 1978: *Anglų–lietuvių kalbų žodynas*. Sud. A. Laučka, B. Piesarskas, E. Stasiulevičiūtė, Vilnius.
- Būga K. 1961: *Rinktiniai raštai 3*. Sud. Z. Zinkevičius, Vilnius.
- DLKG 1994: *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, Vilnius.
- Drotvinas V. 1986: *Pagrindinės leksikologijos sąvokos*, Vilnius.
- ETŽ 1999: *Elektrotechnikos terminų žodynas*. Gr. vad. R. J. Mukulys, moksl. red. A. Smilgevičius, S. Žebrauskas, Kaunas.
- FTŽ 1979: *Fizikos terminų žodynas*. Vyr. red. P. Brazdžiūnas, Vilnius.
- Gaienė K. 2002: *Lietvių terminologija: teorijos ir tvarkybos metmenys*, Vilnius.
- Kaulakienė A. 1979: Priešdėliniai ir priesaginiai darybiniai vertiniai lietuviškoje politechnikos terminijoje. – *Lietvių kalbotyros klausimai* 19, 143–153.
- Kaulakienė A. 1983: Sudurtiniai vertiniai būdvardžiai lietuvių politechnikos terminijoje. – *Lietvių kalbotyros klausimai* 22, 17–25.
- Keinys St. 1980: *Terminologijos abécély*, Vilnius.

- Keinys S. t. 1983: Lietuviškų sudurtinių terminų daryba. – *Lietuvių kalbotyros klausimai* 22, 70–122.
- Keinys S. t. 1999: *Bendrinės lietuvių kalbos žodžių daryba*, Šiauliai.
- LKE 1999: *Lietuvių kalbos enciklopedija*, Vilnius.
- LKG 1965: *Lietuvių kalbos gramatika* 1, Vilnius.
- RLKPolŽ 1984: *Rusų–lietuvių kalbų politechnikos žodynas*. Sud. G. Daugėla, Vilnius.
- RLKŽ: *Rusų–lietuvių kalbų žodynas* 1–4, Vilnius, 1982–1985.
- RTŽ 2000: *Radioelektronikos terminų žodynas*. Vyr. red. V. Palenskis, Vilnius.
- Urbutis V. 1978: *Žodžių darybos teorija*, Vilnius.
- БНРС 1980: *Большой немецко-русский словарь* 1-2. Сост. Е. И. Лепинг, Н. П. Стражова, Н. И. Филичева и др., Москва.
- Лотте Д. С. 1982: *Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминоэлементов*, Москва.

COMPOUND ADJECTIVES IN THE TERMINOLOGY OF ELECTRICAL ENGINEERING

Summary

This paper analyses in various aspects 345 complex terms, which include 138 different compound adjectives. In respect of word formation it is clear that nominal compound adjectives prevail and 85% of them are composite words of a numeral and a noun, an adjective and a noun or an adverb and a noun. Verbal composite words are rather rare. In respect of underlying words about two thirds of term elements are composite words made using means of the Lithuanian language, another third are hybrids. In this article, terms in which only the underlying words correspond with other language terms, are named featuring terms. A majority of the analysed words are possibly featuring Russian or German terms. 56.6% of Lithuanian composite words are identical to Russian terms and 42.4% – to German terms. Comparatively a small part of composite words in their underlying words are identical to English terms. Only two composite words could be treated as linguistic calques from the Russian. Linguistic calques here are those composite words, which are identical to other language words in their formation as well as their underlying words. Not all compound adjectives could be treated as formations. Composite words of a pronoun and a noun and of a numeral and a noun are common words, which were terminologized. In the terminology of electrical engineering compound adjectives most frequently signify characteristics of concrete things, less frequently – features of abstract things or actions. Categorical combinability is more characteristic to the hybrids of productive types.

Robertas STUNŽINAS
 Lietuvių kalbos institutas
 P. Vileišio g. 5, LT-10308, Vilnius
 E. paštas termin@lki.lt

Gauta 2004-10-15